

ingediend op **1274** (2021-2022) – Nr. 1
4 mei 2022 (2021-2022)

Voorstel van resolutie

van Mieke Schauvliege, Steve Vandenberghe, Meyrem Almaci,
Bruno Tobback, Johan Danen en Hannelore Goeman

over de vermindering
van de hoeveelheid wegwerpplastics
en de snelle invoering van statiegeld
op drankverpakkingen

TOELICHTING

1. Plastic: levenscyclus, vervuiling en gevolgen

1.1. Levenscyclus van plasticafval in Vlaanderen, België en Europa

Plasticproductie

Kunststoffen zijn materialen die zijn opgebouwd uit een of meer polymeren. Polymeren kunnen gemaakt worden van fossiele grondstoffen of van biologische grondstoffen. Aan de polymeren worden hulpstoffen en additieven toegevoegd om er voorwerpen uit te vervaardigen. Hulpstoffen worden toegevoegd om het verwerkingsproces goed te laten verlopen, additieven worden toegevoegd om de gewenste producteigenschappen te verkrijgen (weekmakers, UV-stabilisatoren, brandvertragers, kleurstoffen, versterkers enzovoort).

De Europese kunststoffenmarkt bestaat voor 75 procent uit maar vijf thermoplastische polymeren: polyethyleen (PE), polypropyleen (PP), polyethyleentereftalaat (pet), polyvinylchloride (pvc) en polystyreen (PS). Ze worden hoofdzakelijk ingezet in grote toepassingsdomeinen zoals voor verpakkingen en in de bouw- en de automobiellindustrie, en ze hebben een lage kostprijs (tussen 0,8 à 2 euro/kg).

De Belgische kunststoffensector heeft een productievolume van 7,5 miljoen ton polymeren (pellets of kunststofkorrels) en 2,5 miljoen ton kunststofartikelen (Vlaams uitvoeringsplan Kunststoffen). Daarvan bedraagt het aandeel huishoudelijke kunststofverpakkingen die op de Belgische markt worden gebracht, jaarlijks meer dan 225.000 ton.

Plastic inzameling en recyclage

Het potentieel van de recyclage van kunststofafval blijft in de EU grotendeels onbenut. Dat blijkt uit het achtergrondrapport van de werkgroep Chemie/Kunststoffen (2021). Jaarlijks wordt in Europa 25,8 miljoen ton kunststofafval gegenereerd. Het verpakkingsafval maakt ongeveer 40 procent uit van alle kunststofafval. Minder dan 30 procent van het kunststofafval wordt ingezameld voor recyclage. Een aanzienlijk deel daarvan laat de EU in landen buiten de EU behandelen, waar andere milieunormen kunnen gelden. Tegelijk wordt nog een groot aandeel van het kunststofafval verbrand en gestort (respectievelijk 31 en 39 procent). De vraag naar gerecycleerde kunststoffen vertegenwoordigt maar 6 procent van de vraag naar kunststoffen in Europa.

Cijfers voor België over de aandelen kunststof die ingezameld en gerecycleerd worden zijn beschikbaar via een studie over circulariteit voor de sector kunststoffen, die werd uitgevoerd door Agoria en essenscia (2019). Naar schatting maakt het verpakkingsafval zo'n 40 procent uit van alle kunststofafval (haven van Antwerpen). In 2018 werd 160 kiloton postconsumerkunststofafval opnieuw ingezet in de productie van nieuwe kunststofproducten. Gemiddeld genomen wordt maar 6 procent van de grondstoffen door kunststofverwerkers ingenomen door recyclaten. Uit het antwoord op de vraag om uitleg nr. 2691 van 8 december 2020 en op de schriftelijke vraag nr. 9 van 29 september 2020 van Mieke Schauvliege blijkt dat de stimuli voor de markt van kunststofrecycelaat zich voorlopig beperken tot onderzoek, onder meer actie 24 in het Vlaams uitvoeringsplan Kunststoffen. Meer maatregelen om de afzetmarkt voor kunststofrecycelaat te ondersteunen dringen zich op. Zeker gezien de ambitie van de huidige Vlaamse Regering om van Vlaanderen een recyclagehub te maken.

Voor Vlaanderen bedraagt de totale hoeveelheid huishoudelijk afval gemiddeld 476,3 kg per inwoner (OVAM, 2020). In totaal werd er 2.190.758 ton of 329,3 kg afval per inwoner selectief ingezameld en werd 147,01 kg afval per inwoner opgehaald als restafval. Het streefcijfer dat Vlaanderen wil behalen tegen 2022, bedraagt 138 kg per inwoner. In 2020 steeg de inzameling van de hoeveelheid restafval met meer dan 3 kg/inwoner. Volgens de OVAM is dat deels te wijten aan de coronacrisis.

In 2020 werd 69,1 procent van het huishoudelijk afval selectief ingezameld, waarvan 44,6 procent werd ingedeeld voor recyclage en 20,9 procent werd gecomposteerd. Het aandeel huishoudelijk restafval bedraagt 30,9 procent, waarvan 29,6 procent wordt verbrand en 2 procent gestort. De pmd-fractie (pmd = plastic flessen, metaalverpakkingen, drankkartons) van het selectief ingezameld huishoudelijk afval bedraagt maar 5,6 procent of 18.47 kg per inwoner (2020). In 2019 was dat zelfs maar 4,7 procent en bestond de pmd-fractie uit kunststofverpakkingen en zakken (7,94 kg/inwoner), metalen verpakkingen (4,07 kg/inwoner), drankkartons (1,50 kg/inwoner) en residu (2,2 kg/inwoner). Publiek raadpleegbare cijfers sinds de invoering van de nieuwe blauwe zak (p+md, met ook soepele plastics) zijn nog niet bekend.

De totale Belgische recyclagegraad van verpakkingsafval (onder meer glas, papier en karton, en plastic) lag op 84 procent. Dat blijkt uit cijfers voor het productiejaar 2019 van de Interregionale Verpakkingscommissie (IVC). Er zijn geen aparte cijfers per gewest beschikbaar. Op het niveau van de verschillende materiaalstromen zijn er wel aanzienlijke verschillen. De Belgische recyclagegraad voor plastic huishoudelijk verpakkingsafval bedraagt maar 47 procent. En dat is wellicht een overschatting aangezien de berekening niet gemaakt werd volgens de nieuwe Europese rekenmethode. De nieuwe rekenmethode komt er naar aanleiding van kritiek van de Europese Rekenkamer. De beschikbare gegevens die de lidstaten aanleveren, zijn niet transparant, kunnen moeilijk met elkaar vergeleken worden en bepaalde elementen blijven buiten beeld, zoals het gewicht van vuil of vocht dat aan verpakkingen blijft hangen. Daarom besliste de EU in 2019 om recyclagecijfers met een nieuwe, uniforme methode te meten. Die zou in alle landen het recyclagepercentage doen dalen, volgens experts in dat rapport met zo'n 10 procentpunt. Vanaf 2022 (dus vanaf productiejaar 2020) moeten de lidstaten gegevens rapporteren over de effectieve input in de recyclagehandeling.

Opvallend is de moeizame zoektocht naar cijfers per materiaalstroom en per regio. Bovendien dateren de meest recente cijfers van 2019 en zijn ze dus nog niet gebaseerd op de nieuwe Europese rekenmethode. Die vaststelling wordt ook bevestigd in het achtergrondrapport van de werkagenda Chemie/Kunststoffen: "Het ontbreekt aan duidelijke recyclagedoelstellingen (bijvoorbeeld per productcategorie). Bij het uitzetten van de doelstellingen, moet ook duidelijk afgesproken worden hoe dit gemeten moet worden en wat meegeteld mag worden."

De conclusie is dan ook: zonder transparantie en actuele gegevens over de inzameling en recyclage van types plastic (onder meer verpakkingen) is het bijzonder moeilijk om het beleid gericht bij te sturen. Het CE Center (Steunpunt Circulaire Economie) zou daarin een belangrijke rol kunnen spelen, bijvoorbeeld via de Monitor Circulaire Economie met een gedetailleerde dataverzameling per type plastic.

1.2. Plasticvervuiling in het leefmilieu

Wereldwijd werden maar 9 procent gerecycleerd van alle plastics die ooit werden vervaardigd (Geyer et al., 2017). Het grootste deel (79 procent) kwam terecht op stortplaatsen of in het milieu, en het overige deel (12 procent) werd verbrand.

Hoeveelheid zwerfvuil

Zwerfvuil is klein afval dat buitenshuis bewust of onbewust wordt achtergelaten op een plaats waar het niet thuishoort. In 2019 werd er in Vlaanderen naar schatting 22.641 ton zwerfvuil verzameld, een stijging van 11 procent ten opzichte van 2017 en maar liefst 29,4 procent meer dan in 2013 (OVAM). De Vlaamse doelstelling is om tegen 2022 een reductie van 20 procent van de hoeveelheid zwerfvuil te behalen (ten opzichte van 2015). Uitgedrukt in gewicht is dat 16.340 ton zwerfvuil.¹ Van een trendbreuk in de vermindering van het zwerfvuil in Vlaanderen is voorlopig geen sprake.

Maatschappelijke kosten van zwerfvuil

In 2019 bedroeg de kostprijs voor het verwijderen van zwerfvuil in Vlaanderen 161,4 miljoen euro (OVAM). Lokale besturen draaien op voor bijna 91 procent van de kosten die verbonden zijn aan het opruimen van zwerfvuil. Zwerfvuil berokkent ook veel schade aan de leefomgeving. Een studie van de Universiteit van Wageningen toont aan dat in Vlaanderen jaarlijks zo'n 6200 koeien ziek worden door scherpe voorwerpen in zwerfafval. Stukjes zwerfvuil belanden na het maaien in het veevoeder. In de magen van de dieren kunnen die stukjes verwondingen veroorzaken (scherp-in). Dat kan leiden tot een verminderde melkproductie, ziekte of zelfs sterfte van het dier. De jaarlijkse kostprijs voor de Vlaamse veehouderijsector is naar schatting 4,5 tot 6,8 miljoen euro.

Uit het zwerfvuilonderzoek van de OVAM blijkt dat 35 procent van het volume van het zwerfvuil bestaat uit blikjes en plastic flesjes (Fractietelling zwerfvuil 2019-2021 – Eindrapport). Die cijfers zijn niet verrassend en ze zijn vergelijkbaar met de cijfers uit Nederlands onderzoek waaruit blijkt dat plastic flesjes en blikjes verantwoordelijk zijn voor ongeveer 40 procent van het volume van het zwerfvuil (CE Delft, 2017). CE Delft schat dat een statiegeldsysteem het aandeel flesjes en blikjes in het zwerfafval kan terugdringen met 70 tot 90 procent. Het reductiepotentieel van de fractie blikjes en plastic flesjes in zwerfvuil met een statiegeldsysteem is dan ook hoog en effectief meetbaar.

Handhaving zwerfvuil

In het Vijfjaarlijks verslag over de toepassing van de GAS-wet 2016-2020 staan afvalgerelateerde inbreuken vermeld als de meest frequent vastgestelde overlast overtredingen in het Vlaamse Gewest. Uit de schriftelijke vraag nr. 21 van 29 september 2021 van Mieke Schauvliege blijkt dat 255 lokale besturen GAS-boetes hebben uitgeschreven voor zwerfvuil en sluikestort. Volgens de huishoudelijke afvalstoffenenquête (HAS-enquête) van 2021 over het jaar 2020 werden er voor zwerfvuil en sluikestorten 6872 processen-verbaal uitgeschreven. In 2020 maakten 185 gemeenten gebruik van camera's om te handhaven op zwerfvuil en sluikestorten, 68 gemeenten gebruikten daarvoor camera's van de gemeenten, 46 gemeenten gebruikten camera's van de politie en 71 gemeenten gebruikten camera's van het intergemeentelijk samenwerkingsverband. Over de totale som aan boetes die werd geïnd via de handhaving op zwerfvuil en sluikestorten kon de minister geen gegevens

¹ De zwerfvuil doelstelling is vastgelegd in het 'Uitvoeringsplan huishoudelijk afval en gelijkaardig bedrijfsafval'. Het gaat over een daling van 20 procent in 2022. Concreet is de doelstelling dat de totale hoeveelheid zwerfvuil op de grond in 2022 nog maximaal 14.000 ton mag bedragen (in vergelijking met 17.500 ton in 2013). Die doelstelling werd al in 2016 afgesproken door de Vlaamse Regering. Op 12 juni 2020 keurde de Vlaamse Regering het addendum van het uitvoeringsplan huishoudelijk afval goed, waarin het referentiejaar voor de bepaling van de nulmeting voor de doelstelling met betrekking tot de totale hoeveelheid zwerfvuil wordt gewijzigd in 2015. Dat heeft tot gevolg dat de hoeveelheid zwerfvuil tegen 2022 moet dalen naar 16.340 ton, in plaats van 14.000 ton.

vrijgeven. Sinds november 2021 hebben de zwerfvuilhandhavers, die actief zijn in 23 Vlaamse steden en gemeenten, 465 overtredingen vastgesteld (Belga, 15 april 2022). In tegenstelling tot de invoering van een statiegeldsysteem is de impact van handhaving en repressie op de hoeveelheid zwerfvuil niet berekend.

Marien zwerfvuil

In 2025 zou er liefst 150 miljoen ton afval in de oceanen drijven en tegen 2050 zou het gewicht van de plastics in de oceanen dat van vissen overtreffen. Een deel van het mariene zwerfvuil drijft op het water en zweeft in de waterkolom, maar het grootste deel zinkt en belandt uiteindelijk op de zeebodem (Vlaams Marien Actieplan, 2017). Het grootste deel van het afval dat in het Belgische deel van de Noordzee drijft, is kleiner dan 1 cm. De densiteit van het drijvende afval in het Belgische deel van de Noordzee is vrij hoog, in vergelijking met andere internationale waarnemingen.

Onderzoek van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO) toonde aan dat er bijvoorbeeld bij wijting, sprotten of garnalen (vissoorten en schaaldieren die veel in de Noordzee voorkomen) microplastics in de maaginhoud gevonden worden. Uit het onderzoeksproject MarinePlastics blijkt ook dat er meer microplastics gevonden worden nabij havens en de kust (2021). Het water uit de haven van Zeebrugge en nabij de kust bevatte respectievelijk 48 en 10 keer meer microplastics, vergeleken met meer zeewaarts gelegen locaties. Momenteel bestaat er geen monitoringprogramma dat de evolutie van dit type vervuiling in België volgt.

Microplastics en nanoplastics

Microplastics zijn stukjes of vezels plastic kleiner dan vijf millimeter. Ze worden niet alleen gebruikt in de verpakking- of auto-industrie, maar ook voor de productie van dagelijkse verzorgingsproducten en synthetisch textiel. Ze zijn veelal niet te zien met het blote oog, zijn slecht oplosbaar in water en moeilijk afbreekbaar. Naast die specifiek geproduceerde microplastics zijn er ook die het resultaat zijn van fragmentatie en degradatie van grotere plastics tijdens hun levensduur tot piepkleine deeltjes. Als die microplastics eenmaal in het milieu zijn terechtgekomen, verdwijnen ze nauwelijks. Het opruimen van (micro)plastics in de zeeën en oceanen is technisch zo goed als onmogelijk: maar 1 procent van het afval dat in zee terechtkomt, blijft immers bovendien en kan afgevangen worden, 94 procent van het afval dat in zee terechtkomt eindigt op de zeebodem.

In 2021 publiceerde de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) haar rapport over de verspreiding van microplastics in Vlaanderen. Er werden gemiddeld 0,36 microplasticdeeltjes per liter oppervlaktewater teruggevonden, voor het grootste deel polypropyleen (52 procent) en polystyreen (46 procent). Die polymeertypes worden voornamelijk gebruikt in verpakkingsmaterialen. Per Vlaming komen er elke dag gemiddeld 1145 microplastics (polypropyleen en polystyreen) in het huishoudelijk afvalwater terecht. Op jaarbasis is dat een lozing van 418.000 microplasticdeeltjes per Vlaming en bijna 3 biljoen microplastics (3000 kg microplastics) voor het hele gewest. Bij 83 procent van de huishoudens wordt dat afvalwater naar een actieve rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) getransporteerd, waar het merendeel van de microplasticdeeltjes uit het afvalwater worden verwijderd. Maar niet alle huishoudens zijn aangesloten op een RWZI en die huishoudens zijn verantwoordelijk voor het grootste deel van de microplastics die in het milieu terechtkomen (66 procent). Het is dan ook noodzakelijk dat wordt ingezet op een zo hoog mogelijke zuiveringsgraad, via de aansluiting op een RWZI of een individuele behandelingsinstallatie voor afvalwater (IBA), om de kans dat microplastics in het milieu terechtkomen te verminderen.

Kennis over nanoplastics in het milieu is beperkt, omdat ze moeilijk te detecteren zijn en niet gezuiverd kunnen worden in RWZI's. In het onderzoek van de VMM naar de verspreiding, effecten en risico's van microplastics in het Vlaamse oppervlaktewater werden nanoplastics niet besproken. Toch bepaalt de grootte van de deeltjes net de ernst van het effect. Wetenschappers vermoeden dat hoe kleiner de deeltjes zijn, hoe potentieel gevaarlijker omdat ze dan het lichaam kunnen binnendringen via bijvoorbeeld de darmwand of de longwand. Bij vissen werd aangetoond dat nanoplastics door de bloed-breinbarrière heen getransporteerd kunnen worden en dat ze effecten kunnen veroorzaken op het immuunsysteem. Onderzoek naar de verspreiding van nanoplastics in Vlaanderen is dan ook nodig.

Gezondheidseffecten van plasticvervuiling

Microplastics zijn zelfs doorgedrongen tot in het menselijke bloed. Dat blijkt voor het eerst uit een nauwkeurige analyse van onderzoekers van de Vrije Universiteit van Amsterdam (2022). Of die verontreiniging schadelijk is, is nog niet duidelijk. De gevaren van aan plastic toegevoegde weekmakers, brandvertragers en andere additieven zijn beter bekend. Die chemische componenten kunnen de hormoonbalans bij mensen verstoren. De gevaarlijkste varianten zouden volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) kunnen leiden tot zwaarlijvigheid, onvruchtbaarheid, borstkanker en groeistoornissen bij kinderen. In plaats van de nadruk op dosissen te leggen, moet dus meer gefocust worden op de blootstelling van de bevolking. Kleine dosissen kunnen ook heel giftig zijn en de combinatie van verschillende hormoonverstorende stoffen zorgt voor een potentieel schadelijker cocktail-effect. Het is dan ook belangrijk dat Vlaanderen een voortrekkersrol speelt en bij zijn Europese collega's aandringt op een ambitieus regelgevend kader voor micro- en nanoplastics, waarbij een zo minimaal mogelijke impact op de gezondheid wordt gewaarborgd.

2. Wetgeving en beleid

2.1. De Europese verpakingsrichtlijn

De Europese regels en doelstellingen met betrekking tot verpakkingen en verpakingsafval zijn vastgelegd in de Verpakingsrichtlijn (richtlijn 94/62/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 december 1994 betreffende verpakking en verpakingsafval). Enkele belangrijke doelstellingen van de Verpakingsrichtlijn zijn:

- tegen eind 2025 wordt ten minste 65 gewichtsprocent van alle verpakingsafval gerecycleerd. Voor 2030 is dat 70 gewichtsprocent;
- tegen eind 2025 wordt ten minste 50 gewichtsprocent van het kunststof gerecycleerd. Voor 2030 is dat 55 gewichtsprocent.

2.2. Het Vlaamse verpakingsplan

In 2018 heeft de Vlaamse Regering een nieuw verpakingsbeleid (Verpakingsbeleid 2.0) goedgekeurd. Belangrijke doelstellingen van het plan zijn:

- tegen 2022 wordt 90 procent van de drankverpakkingen ingezameld en gerecycleerd;
- tegen 2023 wordt 65 procent van alle plasticverpakkingen van huishoudelijke oorsprong gerecycleerd;
- tegen 2025 wordt 95 procent van alle huishoudelijke verpakkingen ingezameld en gerecycleerd;
- tegen 2030 wordt 70 procent van alle plasticverpakkingen van huishoudelijke oorsprong gerecycleerd.

De inspanningen van de verpakingssector worden eind 2023 geëvalueerd. Als de doelstellingen niet voldoende gehaald worden, zal aan de sector gevraagd worden

om de inning van statiegeld te organiseren of een veralgemeend beloningssysteem in te voeren. In de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening en Energie van 16 oktober 2019 beloofde minister Zuhail Demir echter om dat evaluatiemoment te vervroegen: "ik wil zelfs het voorstel doen aan de parlementsleden dat, wanneer we in 2020 de (zwerfvuil)cijfers hebben, we hier een debat organiseren om te bekijken waar we staan en wat we tussentijds kunnen doen. (...) We moeten niet wachten tot 2023. In 2020 zijn die cijfers er en ik denk dat het wel een nuttige oefening is om daar dan al een grondig debat over te voeren."²

2.3. De Europese SUP-richtlijn

De Europese regels en doelstellingen met betrekking tot de vermindering van de effecten van bepaalde kunststofproducten op het milieu zijn vastgelegd in de richtlijn (EU) 2019/904 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 betreffende de vermindering van de effecten van bepaalde kunststofproducten op het milieu, de zogenaamde SUP-richtlijn (single-use plastics). De deadline voor de omzetting van de SUP-richtlijn was begin juli 2021.

Enkele belangrijke maatregelen van de SUP-richtlijn zijn:

- vanaf 2022 moeten lidstaten zorgen voor minder gebruik van plastic 'on the go'-verpakkingen zoals drinkbekers en voedselcontainers (artikel 4);
- vanaf 2021 is er een verbod op bepaalde wegwerpproducten: plastic wattenstaafjes, plastic bordjes, plastic bestek, plastic roerstaafjes en rietjes, voedsel en drankverpakkingen (inclusief drinkbekers) uit piepschuim, en plastic ballonstokken (artikel 5);
- vanaf 2024 moeten doppen en deksels vastzitten aan plastic flessen en drankverpakkingen. Zo worden ze automatisch ingeleverd voor recycling (artikel 6);
- vanaf 2025 moeten petflessen voor minstens 25 procent uit gerecycleerde kunststoffen bestaan; in 2030 moet dat minstens 30 procent zijn (artikel 6);
- producenten van bepaalde producten (onder meer drank- en voedselverpakkingen, drinkbekers, lichte plastic draagtassen, vochtige doekjes, tabaksproducten (met filters), ballonnen) worden verantwoordelijk om de kosten te dekken voor het zwerfafval van die producten (artikel 8);
- in 2025 moet minimaal 77 procent van alle plastic drankflessen tot 3 liter worden ingezameld; in 2029 moet dat minimaal 90 procent zijn (artikel 9).

Het Vlaamse Gewest is verantwoordelijk voor het UPV-beleid (uitgebreide producentenverantwoordelijkheid), waaronder het doorrekenen van de zwerfvuilkosten en de doelstellingen voor de gescheiden inzameling van kunststof drankflessen. Het proces van de omzetting van de SUP-richtlijn in Vlaanderen gebeurt onder meer door het Vlaams uitvoeringsplan Kunststoffen (2020-2025) en door de aanpassing van het Vlaams reglement betreffende het duurzaam beheer van materiaalstromen en afvalstoffen (VLAREMA).

2.4. Het Vlaams uitvoeringsplan Kunststoffen

Op 21 februari 2020 heeft de Vlaamse Regering het Vlaams uitvoeringsplan Kunststoffen (2020-2025) goedgekeurd. Het plan geldt voor alle soorten kunststoffen en telt vijf doelstellingen, met in totaal 37 acties die worden uitgevoerd door de OVAM of door andere betrokken stakeholders. Het gaat onder meer om preventiemaatregelen, onderzoek, investeringen in een duurzame recyclagemarkt en de inzet van recycleklaar als volwaardige grondstof.

² [Vragen om uitleg VI.Parl 2019-20, nr. 16](#)

Twee belangrijke punten van kritiek op het kunststoffenplan zijn:

- het onderdeel preventie komt nauwelijks aan bod, terwijl volgens de verwerkingshiërarchie in het Materialendecreet de eerste prioriteit in het beleid op preventie moet liggen;
- hoewel veel plastics selectief worden ingezameld, is er vandaag geen afzetmarkt voor. Zoals al eerder aan bod kwam, ontbreken er bijvoorbeeld stimuli voor de afzetmarkt voor kunststofrecycalaat.

2.5. Het Vlaamse Materialendecreet

In 2021 werd het Vlaams reglement betreffende het duurzaam beheer van materiaalkringlopen en afvalstoffen (VLAREMA) gewijzigd in navolging van de Europese SUP-richtlijn.

Enkele belangrijke wijzigingen zijn:

- het verbod op het gratis ter beschikking stellen van plastic kassazakjes door handelaars;
- het verbod op het gebruik van niet-herbruikbaar cateringmateriaal zoals plastic bekertjes, borden en bestekken, door de Vlaamse overheid en de lokale besturen, zowel in de eigen werking als bij de evenementen die ze organiseren;
- het verbod op het gebruik van eenmalige drankverpakkingen zoals plastic bekertjes op evenementen;
- het verbod op stickers op groenten en fruit, tenzij ze een welbepaalde functie hebben of wettelijk verplichte informatie bevatten.

De SUP-richtlijn schrijft ook voor dat producenten de zwerfvuilkosten moeten dragen van een aantal SUP-producten zoals bepaalde plastic voedselverpakkingen, plastic drankverpakkingen, plastic drinkbekers, lichte plastic draagtassen, vochtige doekjes, ballonnen en tabaksproducten met filters. Dat principe werd in de recente herziening van het Vlaamse Materialendecreet veralgemeend naar alle producten met een belangrijke impact in het zwerfvuil. De OVAM werkt momenteel aan een nieuwe verdeelsleutel voor de doorrekening van de zwerfvuilkosten. Die nieuwe verdeelsleutel zal worden ingevoerd tegen 2023.

2.6. Het Vlaamse zwerfvuilcharter

Eind mei 2021 werd het Vlaamse zwerfvuilcharter opgestart. Het gaat om een samenwerkingsovereenkomst tussen de betrokken sector (zoals Fost Plus, Comeos en Fevia), de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en overheidsadministraties zoals de OVAM. Er kwam forse kritiek op dat charter. Het bevat geen brongerichte maatregelen (zoals preventie en hergebruik) en er is geen monitoring van de vermindering van de hoeveelheid zwerfvuil opgenomen. Het gaat om vrijblijvende doelstellingen.

In het charter wordt ook de aanstelling van dertig handhavers beloofd en de ambitie om de GAS-boete voor zwerfvuil te verhogen naar 500 euro per inbreuk. De VVSG reageerde daarop in haar persbericht van 10 juni 2021: "Het verhogen van de GAS-boetes is niet zaligmakend. Op een achtergelaten blikje of pizzadoos staat geen naam, betrappen moet op heterdaad en hierdoor is de pakkans zeer klein. Als de pakkans toch klein is, heeft de hoogte van de boete weinig effect. Het leidt ook niet tot minder afval. Als het op zwerfvuil aankomt, dweilen de steden en gemeenten met de kraan open. Ze zijn het beu. Met de zomer en meer vrijheid in het verschiet, vrezen ze nog meer zwerfvuil te moeten gaan opruimen en verwerken. Het kost hen 144 miljoen per jaar, geld dat ze veel liever aan nuttigere dingen willen besteden. De grootste verantwoordelijkheid ligt bij de burgers en de bedrijven. De VVSG vraagt de centrale overheden ook om een beleid te voeren dat éénmalige verpakkingen drastisch terugschroeft."

3. Statiegeld

3.1. Werking van het systeem

Het principe van statiegeld is eenvoudig: boven op de prijs van een plastic fles of blikje betalen consumenten enkele eurocenten statiegeld. Dat bedrag krijgen ze volledig terug op het moment dat ze de lege verpakking via een automaat of bij een winkelbalie terugbrengen. Statiegeld is dus geen belasting: wie zijn flesje of blikje netjes terugbrengt, betaalt helemaal niets extra's. Na inlevering gaat de verpakking het recyclageproces in om opnieuw voor de productie van plastic flessen en blikjes te worden ingezet.

Dat systeem zorgt ervoor dat het pmd beter ingezameld kan worden. In de pmd-inzamelsystemen worden immers plastics van verschillende kwaliteit samen in dezelfde zak ingezameld. Als bijvoorbeeld petflessen samen met minder kwalitatieve kunststoffen worden ingezameld, is het ingezamelde materiaal vaak van te slechte kwaliteit om het te gebruiken voor nieuwe flesjes. Plastic dat via de pmd-zak is ingezameld, mag ook niet meer in contact komen met voedsel. Dat is jammer, want het petplastic waaruit drankflessen zijn gemaakt, is in principe heel geschikt om nieuwe petflessen van te maken. Het plastic uit de pmd-inzamelsystemen wordt daarom dikwijls verwerkt in producten van minder goede kwaliteit en functionaliteit dan het oorspronkelijke flesje (downcycling). Zo verliest het materiaal aan functionaliteit en wordt er onnodig CO₂ uitgestoten.

Internationale studies en de ervaringen bij andere overheden toonden al aan dat het invoeren van statiegeld positieve effecten heeft. Verschillende studies, waaronder de studie door CE Delft (2017), bevestigen dat flesjes en blikjes ongeveer 40 procent van het volume zwerfvuil uitmaken. Het onderzoek uit Nederland toonde al aan dat het aantal flesjes en blikjes in het zwerfafval met 70 tot 90 procent zou kunnen afnemen.

3.2. Voorbeelden

Verschillende landen en overheden toonden al aan dat statiegeld succesvol ingevoerd kan worden. In Duitsland bestaat statiegeld op petflessen en blikjes sinds 2003. Duitsland zamelt via statiegeld 94 tot 98 procent van de petflessen in. In Duitsland maken blikjes vandaag nog maar 0,03 procent van het zwerfafval uit. Ook in Noorwegen, Zweden en Denemarken bestaan al jaren succesvolle statiegeldsystemen op petflessen en blikjes. Ook Frankrijk wil statiegeld invoeren. In Schotland werd de invoering van statiegeld al goedgekeurd. Portugal start een proefproject op.

In Noorwegen hebben de drankenproducenten zelf een beheerorganisme opgezet (Infinitum). Supermarkten en winkels die een inzamelingsmachine plaatsen, krijgen een vergoeding (handling fee) per flesje en blikje dat ze inzamelen. Die vergoeding compenseert de kosten van supermarkten en winkels, en laat toe om de investeringskosten voor de machines op maar enkele jaren terug te verdienen. In Noorwegen verdienen supermarkten hun investeringen binnen ongeveer drie jaar terug, terwijl de geschatte levensduur van een statiegeldmachine tussen de zeven en de tien jaar ligt.

In het Verenigd Koninkrijk heeft de regering beslist dat ze alle plastic, glazen en metalen drankcontainers zullen inzamelen via een statiegeldsysteem. De Britse regering wil tegen 2023 een volledig werkend statiegeldsysteem hebben.

Nederland heeft al enige tijd een statiegeldsysteem op alle petflessen van meer dan 1 liter. Op 1 juli 2021 werd statiegeld op kleine plastic flesjes ingevoerd. De

invoering van het statiegeldsysteem gebeurde echter op een halfslachtige manier. De belangrijkste punten van kritiek zijn:

- het ontbreken van de terugnameplicht voor verkooppunten (in statiegeldlanden als Duitsland en Noorwegen is innameplicht verankerd in de wet);
- de vrijstellingen op statiegeld van sommige plastic flesjes (zoals dranken met zuivel en sappen);³
- de lage prijszetting van het statiegeldbedrag.

Desondanks telde Rijkswaterstaat in de tweede helft van 2021 41 procent minder kleine plastic flesjes in het zwerfvuil dan in de tweede helft van 2020. Daarmee is statiegeld nu al effectiever dan elk eerder optreden tegen zwerfvuil. Het is belangrijk te beseffen dat dit een ondergrens is: met een goed ingericht statiegeldsysteem kan het aandeel plastic flesjes dat in het milieu belandt, zelfs met 90 procent worden teruggedrongen. Vanaf 31 december 2022 zal statiegeld ook worden uitgebreid naar blikjes en worden ze ingezameld in de supermarkten. In alle Europese landen neemt de retail de plastic flessen en blikjes gewoon weer terug. Alleen statiegeldsystemen met die 'return to retail' halen retourpercentages van 90 procent. Inzamelen in de supermarkten en andere verkooppunten is de enige juiste weg. Hoe klantvriendelijker het statiegeldsysteem, hoe beter voor het milieu.

3.3. Groeiend draagvlak

Bij lokale besturen

Het draagvlak om statiegeld in te voeren is groot en groeit nog, zowel bij de lokale besturen als bij de bevolking. Al meer dan de helft van de Belgische gemeenten (53 procent van de 581 gemeenten) is vragende partij om statiegeld op blikjes en plastic flesjes in te voeren. In totaal zijn er 307 Belgische gemeenten bij de Statiegeldalliantie aangesloten, waarvan 203 van de 300 Vlaamse lokale besturen (september 2021).

Bij burgers

Uit onderzoek van consumentenorganisatie Test Aankoop blijkt dat bijna drie op de vier (74 procent) Belgen positief staat ten opzichte van een statiegeldsysteem op blikjes en plastic flesjes (2021). Dat is een significante stijging ten opzichte van een eerdere bevraging van Test Aankoop in 2017, toen het percentage voorstanders op 66 procent lag. Van de ondervraagden was 89 procent bereid om zijn of haar verpakkingen naar een inzamelpunt terug te brengen. Liefst 82 procent van de bevraagden gaf aan dat zwerfvuil een probleem is in zijn of haar regio.

Het bureau voor marktonderzoek GfK (Gesellschaft für Konsumforschung) voerde, in opdracht van Recycling Netwerk Benelux, in 2018 een enquête over statiegeld uit bij 5134 Belgen. Daaruit bleek dat 87 procent van de deelnemers akkoord ging met de stelling dat statiegeld het zwerfvuil zou terugdringen. Bovendien was ook 82 procent het eens met de stelling dat statiegeld in heel België op alle plastic

³ In onder meer Kroatië, Estland, Finland en Litouwen vallen drankverpakkingen met sap al jaren wel binnen het statiegeldsysteem. Ook Denemarken heeft in 2020 het statiegeldsysteem uitgebreid naar sappen, en Duitsland besloot het statiegeldsysteem vanaf 1 januari 2022 uit te breiden met fruit- en groentesappen (en vanaf 2024 ook met melkdranken).

Dat een uitzondering wordt gemaakt voor zuivel en sappen, leidt ook nog tot een ander probleem in relatie tot de doelstelling om 90 procent van de plastic flessen gescheiden in te zamelen. Kleine plastic flesjes met zuivel en sappen maken volgens studiewerk van CE Delft samen 17 procent van het Nederlandse marktaandeel van kleine flesjes uit, waardoor de producenten de wettelijk voorgeschreven gescheiden inzameldoelstelling van 90 procent niet zullen halen zolang er op zuivel en sappen geen statiegeld wordt geheven.

flessen en blikjes met bier, frisdrank en water moet worden ingevoerd. Opmerkelijk aan die enquête was dat een meerderheid van de kiezers van alle politieke partijen positief staat ten opzichte van statiegeld (80 procent bij N-VA, 75 procent bij Open Vld, 82 procent bij CD&V, 80 procent bij Vooruit, 91 procent bij Groen en 67 procent bij Vlaams Belang).

Mieke SCHAUVLIEGE
Steve VANDENBERGHE
Meyrem ALMACI
Bruno TOBBACK
Johan DANEN
Hannelore GOEMAN

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de lage recyclagegraad voor plastic verpakkingsafval;
 - 2° de trend dat de hoeveelheid zwerfvuil in Vlaanderen toeneemt en de vaststelling dat 35 procent van het volume van het zwerfvuil bestaat uit blikjes en plastic flesjes;
 - 3° het feit dat de jaarlijkse kostprijs voor het verwijderen van zwerfvuil zo'n 161,4 miljoen euro bedraagt en de lokale besturen de grootste verantwoordelijkheid dragen door het betalen van 91 procent van de opruimkosten;
 - 4° de geringe producentenverantwoordelijkheid voor de aanwezigheid van zwerfvuil en het gebrek aan een kosten-batenanalyse van repressiemaatregelen;
 - 5° de grote aanwezigheid en verspreiding van (micro- en nano)plastics in Vlaanderen, de hotspots nabij havens en de kust, en de negatieve effecten op het leefmilieu en de gezondheid;
 - 6° de regels en doelstellingen in de Europese Verpakkingsrichtlijn (94/62) en de SUP-richtlijn (single-use plastics) (2019/904);
 - 7° de in het Vlaams Parlement aangenomen resolutie betreffende de bescherming van de Noordzee tegen de verontreiniging door marien zwerfvuil (*Parl.St.* VI.Parl. 2015-16, nr. 866/1-3);
 - 8° de in de Senaat aangenomen resolutie teneinde het milieu en de Noordzee te beschermen tegen de verontreiniging van marien afval en de aanwezigheid van polyethylenen microbeads in cosmetica te beperken (*Parl.St.* Senaat 2017-18, nr. 6-324);
 - 9° het voorstel van minister Zuhail Demir om de evaluatie van de doelstellingen in het verpakkingsplan en de invoering van een statiegeldsysteem te vervroegen;
 - 10° de niet-becijferde impact van het Vlaamse zwerfvuilcharter en het gebrek aan brongerichte maatregelen;
 - 11° Nederlands onderzoek dat aantoonde dat met de invoering van een statiegeldsysteem het aantal flesjes en blikjes in het zwerfafval met 70 tot 90 procent zou kunnen afnemen;
 - 12° het feit dat verschillende Europese landen, waaronder Duitsland, Noorwegen, Zweden en Nederland, al een succesvol statiegeldsysteem hebben ingevoerd;
 - 13° de vaststelling dat de invoering van een systeem van statiegeld in de buurlanden tot gevolg heeft dat plastic flessen tot 98 procent gerecupereerd worden;
 - 14° de enquête van Test Aankoop waaruit blijkt dat 89 procent van de ondervraagden bereid is om verpakkingen terug te brengen naar inzamelpunten, bijvoorbeeld in de supermarkt;
- vraagt aan de Vlaamse Regering om:
 - 1° een transparante en actuele monitoring van de inzamel- en recyclagecijfers voor plastics (verpakkingen) door een onafhankelijke overheidsinstelling te laten uitvoeren;
 - 2° in te zetten op onderzoek van microplastics van hotspots nabij de havens en de kust;
 - 3° extra maatregelen en middelen te nemen voor het verhogen van de zuiveringsgraad via de aansluiting op een rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) of een individuele behandelingsinstallatie voor afvalwater (IBA) om op die manier de kans dat microplastics in het milieu terechtkomen te verminderen;

- 4° de verspreiding van nanoplastics in Vlaanderen te onderzoeken;
- 5° een voortrekkersrol te spelen in het onderzoek naar de gezondheidseffecten van micro- en nanoplastics, en op Europees niveau aan te dringen op een ambitieus regelgevend kader;
- 6° maatregelen te nemen om extra stimuli voor de afzetmarkt uit te werken in verband met kunststofrecyclaat;
- 7° brongerichte maatregelen in het Vlaamse zwerfvuilbeleid in te voeren, zoals het opstarten van monitoring, en het opstellen en handhaven van afdwingbare doelstellingen voor hergebruik en preventie;
- 8° met spoed een regelgevend kader op te maken om een 'return to retail'-statiegeldsysteem voor plastic flesjes en blikjes in te voeren. De wettelijke verplichtingen, de aanpak, en de invoering en monitoring van dat systeem worden gedetailleerd beschreven in een uitvoeringsplan. De voortgang van dat plan wordt jaarlijks toegelicht in het Vlaams Parlement;
- 9° in afwachting van de invoering in heel Vlaanderen van dat 'return to retail'-statiegeldsysteem, de lokale besturen te ondersteunen als ze op hun eigen grondgebied al dan niet via proefprojecten een dergelijk statiegeldsysteem ontwikkelen.

Mieke SCHAUVLIEGE
Steve VANDENBERGHE
Meyrem ALMACI
Bruno TOBBACK
Johan DANEN
Hannelore GOEMAN